

Norsk rockepoesi – en kort innføring og en stor utfordring

Av Jan Inge Reilstad

I mars 2004 kom en antologi med sanglyrikk fra Prøysen til i dag, som har fått tittelen *samtidslyrikkEN – fra Almuens Opera til Gatas Parlament*, og som undertegnede har vært redaktør for. Almuens Opera henspeler her på den plata som Alf Cranner ga ut i 1970, bestående av Prøysen-viser, bl.a. ”Slipsteinsvæilsen”, og norske skillingsviser – som Prøysen selv kalte for Almuens Opera. Alf Prøysen døde for øvrig samme år. Prøysen er ikke bare en av de viktigste lyrikerne i Norge i forrige århundre, han er en av våre viktigste forfattere overhodet. Prøysens kanskje største litterære evne var å stille seg mellom det høye og det lave i sin tid, midt mellom litterære finesser og allmenn tilgjengelighet; mellom de store filosofiske og humanistiske spørsmålene og en lokal, muntlig folkelighet; mellom kulturkritikk og folkelig omsorg. Det finnes en understrøm av urban lengsel i hele Prøysens litterære virke, samtidig som det finnes like mye av en lengsel tilbake, til bygdas og fortidas små oaser av livslykkelig usikkerhet. Den store Prøysen ofret seg, og stilte seg midt mellom for å formidle.

Litt om rockepoesiens norske forhistorie

Skillingsvisene kan vi si florerer fra boktrykkerkunstens gjennomslag og frem til radioens inntog, og er historisk talt vår mest omfattende visebølge. Alf Cranner anslår at vi har hatt en 3-4 visebølger til opp gjennom årene: Det Norske Selskab i København rundt 1790-tallet, folkevisene som på sin side først ble samlet fra rundt 1850 av folk som Magnus Landstad og Moltke Moe, Visens Venner som oppstod i 1944, og i 1960-åra kom Erik Bye, Otto Nielsen

og Prøysen & co med ”Søndagsposten”, før vår egen tids visesangere slo gjennom tidlig på 1970-tallet. ’Folkevise’ er egentlig en moderne betegnelse på det som opprinnelig het ballade, og som betyr at vi har med en gammel danseviser å gjøre. Folkevisene har røtter tilbake til middelalderen og enda lenger tilbake til før kristningen av landet, eller de er fornorskede versjoner av ballader fra hofflivet i det føydale Europa. Det finnes et utall varianter av folkevisene, gjerne inndelt tematisk etter det livsstadium de beskriver. Eksempelvis: Barnesanger, bånsuller, sangleker, regler – Ungdomsviser, slåttestev, ringleker, bryllupsdanser – Melodier fra seterlivet, lokker, huldrelåter – Middelalderballader, kjempeviser, trollviser, riddervisere – Arbeidsviser, skjemteviser, fanteviser, gåteviser, bakvendtviser, salmer osv.

Bakvendtvisene er eksempel på én type folkevise som fortsatt er virksom, fra Prøysen selv til Øystein Sunde over Knutsen & Ludvigsens grevling som graver seg ned helt til den dukker opp i taket på en tunnel, til URO sin rap-versjon fra 2001 hvor ”Ole Paus og greven hooker opp og turnerer bedehus”, som det står i et vers.

Folkevisene er blitt til i førmoderne tid og er i Norge i stor grad sprunget ut av et forhold til naturen. På lignende vis kan vi si at den moderne sanglyrikken, eller litteraturen i populærmusikken, er en form for moderne folkediktning, som er sprunget ut av et forhold til den fortsatt gryende urbane kulturen i landet. (by:Larm er et dekkende navn på den årlige norske musikkfestivalen. Charlie Gilletts bok om rockens oppstandelse i USA fra 1945-1970 heter *The Sound of the City*.¹⁾)

Salmediktningen og den sosialistiske sangskatten er andre linjer å gå opp forut for Prøysen. Og

de står kanskje nærmere hverandre enn vi tror, når de begge har anlegg for utopien og en usedvanlig omsorg for mennesket. Petter Dass (1647-1707) er det store førmoderne prismet til norsk sanglyrikk med sine viser og sine katekisme- og evangeliesanger. ”Fra salmebok til samle-CD” får vi i 1984 når Kari Bremnes formidler Dass på plate til et bredt norsk publikum, som nettopp hadde fordøyd pønens inn- tog i populærmusikken. Her finnes også ”Petter Dasses Klage-Sang udi hans 6 aars langvarige Sygdom”. I kjølvannet av ”Internasjonalen” (1871, Pariserkommunen) og i kjølvannet av 1. verdenskrig dukker det opp en rekke viktige diktere med sosialt og anti-fascistisk engasjement som får betydning for sanglyrikken, det være seg Rudolf Nilsen, Arne Paasche Aasen og kulturradikalerne eller Nordahl Grieg. Både i folkevisene, salmediktningen og i arbeidersongene møter vi oftest et kollektivt jeg.

I mellomkrigstiden er revyvisene på sitt sterkeste. Arne Svendsens ”Svigermor og Evensen og kjerringa og jeg” er en durabelig fortelling om han som får sin første Ford og jevner halve nabolaget med jorden før han får stoppet bilen i et fjøs. Øyvind Berg har i en avisartikkel sammenlignet Einar Rose, som fremførte denne, med vår egen tids Jocke alias Joachim Nielsen, som to av de genuint mest rocka aktørene i populærmusikken i forrige århundre. I tillegg dukker diktere med landlig og dialektisk utspring, slik som Jacob Sande, opp med en særlig kroppslig-humoristisk diktning.

De viktigste forfatterne som har arbeidet med både bok- og sanglyrikk i vår tid er Jan Erik Vold, Inger Hagerup, Harald Sverdrup og særlig Arild Nyquist – men det finnes mange her, via Gene Dalby til dagens Ragnar Hovland, Øystein Wingaard Wolf, Kjartan Fløgstad, Lars Saabye Christensen, m.fl.

Samtidig med den siste visebølgen – med Jan Eggum & resten av de senere Gitarkameratene; og spesielt en Ole Paus med en mer urban kjærlighetsdiktning, personlig satirisk brodd og fremmedgjort kulde enn i tidligere visekunst; pluss Knutsen & Ludvigsen som fornyer barnesangen på bakvendte måter for alle generasjoner – kan vi også si at dialekten får feste innenfor den moderne populærmusikken. Sanglyrikkens betydning for hvordan lokal selvfø-

lelse sprer seg utover landet bør neppe underdrives. Historiske hovedpersoner er engasjerte sanglyrikere som Hans Rotmo og andre trøndere, slik som Åge Aleksandersen, som i 1975 skifter fra engelsk til *norsk rock*. Dette gjelder også Eggum og bl.a. Saft i Bergen, Stavangerensemblen med tekster av Gunnar Roalkvam og Svein Tang-Wa, og etter hvert flere utover hele landet. Rockepoesien var i det store og hele et engelsk fenomen til midt på 1970-tallet, så hovedsakelig norskspråklig til godt ut på 1990-tallet, før den igjen returnerte til engelskspråklige ambisjoner da pønens pionerer hadde gjort sitt. I dag er det i rappen at norsk sanglyrikk holdes best i hevd, den som selv stort sett var på engelsk inntil rocken gikk tilbake til start.

Pønen kommer til Norge på norsk i 1979 med Kjøtt og andre i Oslo, i Bergen med The Aller Værste (som senere blir til The Beste og Ratataboo), i Trondheim med Wannskrækk og Liliedugg, og selv-sagt en haug andre. Pønen har så årlige generasjoner frem til Raga Rockers (1983) og videre til omkring 1985. Før resten av ”De fire store” i rocken, som noen lanserte her om dagen med litterær gullalderånd, slo gjennom mellom 1986 og 1988: deLillos, Jocke & Valentinerne og Dum Dum Boys i tillegg til allerede nevnte Raga. Alle med markante og helt forskjellige låtskrivere og tekstforfattere: Michael Krohn; korthogde urbane kaskader med brodd mot borgerlig apati – Lars Lillo; naiv og nyenkel om det lille individet i det store samfunnet – Joachim Nielsen; hardhendt og selvvironisk biografisk fra Oslos sosiale undergrunn – Kjartan Kristiansen; småabsurde og originale tekstriff mest på grensen mellom indre og ytre liv.

På 1980-tallet dukker også Kari Bremnes og Anne Grete Preus opp på rockescenen, sannsynligvis de viktigste kvinnelige sanglyrikerne i vår tid, som begge to preger 1990-tallet, og som begge er blant de sanglyrikerne som i forhold til litterære grep kanskje står nærmest boklyrikken. 1990-tallet byr videre på såkalt DH-rock, men også diverse postmoderne utprøvinger á la Gartnerlosjen, før hiphop slår gjennom i Norge ved tusenårsskiftet med Tungtvann, Klovner i Kamp og Gatas Parlament som norske fronttrappere.

Åndelig føde

Av J. P. Etnestad og H. I. Stordal, med Evig Poesi, 2001

For mange i Norges undergrunn lever kun fra hånd til munn, vi lever fra ÅND til munn og vi har gjort det sånn en stund. Vil du være sunn? Da bør du også være hel, husk at mennesket består av kropp, ånd og sjel. Først som sist skal dere få en oppskrift, rett i fra rimeblokken min, det er både sikkert og visst. Snickers og Twist det blekner i forhold til det vi lager, når sulten gnager, putt vår musikk i deres mager, man tager hva man haver, sampler fra gamle plater, chopper opp som tomater, blander som fruktsalater glem smågodt, det her blir rågodt, når vi så tar bass og trommer og mekker litt lyrisk råkost, gjør som oss og spis vår musikk til frokost skiva har kommet, prøv den med god ost, forfrikende som eplemost og undergrunn som poteter, fett som majones, eller smør når vi steker, og spiser MC-er som reker, gir styrke som spinat, ARNE BRIMI, se å fløtt deg, for Dyp Tank og Petter Smart fører din sjel med mat, vi har rim i klaser som rips, skru lyden opp 300 grader og saken er biff!

Kokkene som rokker det lokker med delikatesser av beste sort, jeg lar det gå sport i å bli mesterkokk. Jeg slenger mine feite rim oppi en wok og lar dem putte noen minutter før jeg putter på et lokk. Lar dem godgjøre seg litt lenger, og når det er nok slenger jeg rima i en skål med potet og surkål, mitt kjøkkenbestikk er en mikk av rustfritt stål og i koppen blir det toppen med en liten kaffetår. Alt det der var nok en oppskrift fra kokeboka vår, men en emcee, han står og faller, på hva han gjør når fristil kaller, bruker du noen timer på å slakte gåsa, eller setter du i gang og rimer lyrisk Grandiosa? For lyrisk kokkekunst er ikke bare lekretter, men å vite hva som metter og servere deretter. Vi setter deg lett på plass med det vi slenger på asjetter, og om ikke lenge kan du komme på våre banketter.

En hiphoppens mesterkokk, min stil bobler opp som kokende ris, er hottere enn stekeovner, smelter ørevoks som is. Ingen lager bedre mat enn Petter, lei av brunost som svetter? Vi lager duggfriske retter.

Rima våre er bare saus på en biff lagd av Agape, og hvis vi blir spilt i Kina får vi alle til å rape høyt av nytelse, å gape over altfor mye er ingen forbrytelse når denne skive plukkes ut av kjøleskapet.

Vakkert og støyende, blander jobb og fonøyelse, tunge tema, tunge beats er godt for din fordøyelse rap, med sjel og følelse, hiphop for alle penga, sover du på Evig Poesi får du frokost på senga

Vi serverer det vi har i alle kopper eller kar, som vi kan oppdrive, meninga med livet, vi har svar eksklusiv som russisk kaviar men billigere enn Spar, om litt er kaffen klar...

Asfaltevangeliet

Av Aslak og Elling Borgersrud, med Gatas Parlament, 2002

Mellom bakkar og berg utmed havet
her kan vi jobbe - og slave,
her kan vi drikke - og rave,
her kan vi rokke med Jahve.

Når Jesus kommer tilbake blir det en som presta kloner. Og så vil de ha han til å gjøre noen mirakuløse prestasjoner. Han prøver seg som DJ, på pretensiose radiostasjoner, han prøver seg som produsent, men tendenserer til å øse med toner, sløse kroner, argumentere for flere koner, han får ikke noen jobb fordi han er en langhåra mormoner. Ser seg nødt til å begynne å bomme spenn på T-banestasjoner. Men penga detter gjennom holet i hånda hver gang han bommer noen kroner. Utakk er verdens lønn, sjøl for herrens sønn, men pappa er grei nok, han hører tross alt hver en bønn. Vi kommer som sendt, det er en ettermiddag på T-banen. «Vent! Gatas Parlament! Dere veit det var jeg som skrev Koranen? Det hender dere har med dere gjester. Jeg veit jeg har sett dere med Jester. Jeg tror jeg skulle trekke noen prester, hvis dere lar meg få rocke noen fester. Jeg skulle legge de feitesten rima! Å vær så snill, la meg få bli med a!» Sånn har det seg at du kan se Gud, live i kjølig klima.

Mellom bakkar og berg utmed havet
her kan vi jobbe - og slave,
her kan vi drikke - og rave,
her kan vi rokke med Jahve.

For så høyt har Gud elsket verden at han gav sin sønn, den enebårne, for å rocke rim enestående, noe pent å se på for alenemorene. Vi dyrker våre kontakter med de høyere makter ved å la Jesus legge rim på fire fjerdedelstakter. Han går i klærne til en maler, umoderne sandaler, men det er nok av folk som blir gærne ved taler, som gjerne betaler. En stjernes annaler er gitt ut i flere bøker, men hvordan skal bøkene leses? Det spiller ikke noen rolle, nå får du orda rett i fra Jesus. De fattige blir fattigere, og de rike blir rikere. Vi snakker om hva faen vi vil om kritikere ikke liker det. Varg Vikernes selger noe inn i helvete (sånn reint billedlig talt). Men spør du meg så er jeg neppe av de som ville betalt for skivene. Nei Gud bedre, Gud er bedre, men det er jo noe alle vet. Jeg er bedre enn alle, og rocker rim av guddommelig kvalitet. Jeg har gitt meg sjøl et gudsbenaða talent, det er derfor jeg passer ukristelig godt med Gatas Parlament.

Mellom bakkar og berg utmed havet
her kan vi jobbe - og slave,
her kan vi drikke - og rave,
her kan vi rokke med Jahve.

Landstryker

Av Jørgen Nordeng, med Tungtvann, 2002

La det bank på glassverandaen/ Æ slepp ikkje ho Tora inn/ Vil alltid ha mentalitet som Folket Bak Nordavinden/ Så æ du stuck up som ho Bjørg Vik trur æ du bør stikk/ Før æ prata om sånne ting sånne ikke tør lik/ Så kall mæ gjerne nihilist – og anarkist/ Men det e trist/ Æ kommer med nå dokker burde visst/ Du si æ skriv kiosklitteratur og det e så/ Men æ søng sungen om den røde rubin uten en tråd/ Det e ei bestialsk historie/ Men det e fakta/ Så æ blir omdiskutert som den siste revejakta/ Men hadde du gått 100 år tilbake i tid/ Og gått på havne-kvarteret i Kristiania by/ kunne du sætt mæ og han Knut Hamsun sitt og drikk drinka/ Og prat om kordan besteborgerlig poesi stinka/ Et problem/ Æ e en bohem som han Hans Jæger/ Droppa dra-på lyrikk i et overfylt beger/ Og spør han Bjørn-Erik Hanssen om når det kan ta slutt/ At dokker ser på mæ som en pirat og gategutt/ Søng salma men e langt ifra ved reisa mi si slutt/ Kjør gassen i bønn te maskineriet er kaputt..

Æ pakka sekken og gjør mæ klar te å reis
Gjør mæ klar te å face fara som lure underveis
En sann kriger, på mikken en sannsiger
Så lenge æ lev vil æ forbli en landstryker

Æ e som en innvanderer når æ e der som æ bor/ Og når æ e i nord en flyktning som kryssa spor/ Ifra en nordnorsk småby/ Sånn som han Lars Saabye/ Så utvandrer det e det en fyr som mæ må bli/ Æ e en hverdagsfilosof som han Arne Næss/ Æ blir ved min lest og vis dæ kem faen e best/ Før selv om æ e uskolert og punka som Disorder/ Ska æ gjør dritten min te pensum som han Jostein Gaarder/ Så mein du seriøst æ ikke har nå å far med?! Du e fette gærn som han Elling og han Kjell Bjarne/ Æ e en seierherre fra kysten på Helgeland/ Og gir faen i om du har problema med å svelg det mann/ Ikke undervurder/ Æ e skarp som ei ørneklø/ Fuck Bjørnstjerne Bjørnson/ Æ e han Jens Bjørneboe/ Hadde det vært sant at dokker va revolusjonær/ Hadde dokker prøvd å ta te dokker makta med gevær/ Så dropp skrikinga hvis du aldri har spist en riking/ Har ingen balla?! E det æ som e den siste viking?! Æ vet da faen, det blir en sakk førr han Varg Veum/ Men førr mye ny norsk hør hjemme på museum/ Og folk ikke vant med/ At folk si det som sant e/ Så de bli sjokka når de hør det fra gutten fra Jante/ Men ikke kødd med han på fin lyrikk fra innenriks/ Æ har ana som går rett bak te han Elias Blix...

Æ pakka sekken og gjør mæ klar te å reis
Gjør mæ klar til å face fara som lura underveis
En sann kriger, på mikken en sannsiger
Så lenge æ lev vil æ forbli en landstryker

Og akkurat *rappen* er interessant som tekstfenomen, også historisk. Raptekstene er helt klart en gjenvinning av rimet som får deler av visekunsten til å fremstå som jomfruelig. Hiphopen har på et vis satt lyrikken tilbake, ikke bare til førmoderne tid, men til førkristen tid, når denne litteraturen ikke minst ligner på den homeriske rapsodens resiteringsteknikker. Her kommer kunstgrepene som rene tirader av allehånde rim og alliterasjoner. Kampmotivet i hiphopen og slampoensien er likedan dypt beslektet med de gamle greske litteraturkonkurransene, hvor man skulle kåre den beste komedie, tragedie og dionysossang, eller

for den saks skyld med skaldekonkurransene om beste kvad. Slampoesi og raptekster er tegn på at også litteraturen, som alle kunstneriske uttrykk i vår tid, er på vei ut av sin selvplågte autonomi i det forrige århundret. I mye av modernismen ble litteraturens autonomi forvekslet med frastøting av slikt som lukket samfunn, historie eller politikk. Dette er åpenbart i endring, ikke minst ved hjelp av rappen.

Engasjementet og intensiteten finnes likevel ikke bare i budskapet, som gjerne er sosialt engasjert eller politisk, men i selve mediet; språket selv. Raptekster kan karakteriseres som indignert *talkin blues* på speed, med aggresjon, humor og hardkokt vokabular i tirader av rytmiske og uregelmessige rim. I litteraturhistorien er det mulig å se forbindelse så langt tilbake som til Arkhilokos 700 år f.Kr., som representerte en aggressiv, kroppslig og tabu-overskridende lyrikk, ellers ikke ulik mange av den greske og romerske kulturens store poeter, som vi gjerne synes er storartede greier, eller...? Tilskrevet historien og en kanon av følsomme kunstnere tillates det meste av litteraturen, ja, krediteres for mot og kraft. Hadde følgende fragment vært skrevet av en norsk rapper ville nok ikke bare feministene og homsene ha reagert:

Reven kjenner mange knep, men han blir tatt.
Pinnsvinet bare ett, men det går fritt. Slik
begynner mitt smedeskrift om homsen Kheidos, som jeg vil
gjennomføre
på mine linjers pigger. Han puler esler fra Priene
i ræva mens de gumler havre, den kjempesvære
kødden hans som pulserer sæd
i rumpehølet på dem, er et større esel. Så spiller han kornett.
Slik velfriserte katamitter fra Sebazia spiller. Kheidos
har tykke ankler som en kvinne med semskafitte.

Av Arkhilokhos, 700 f.Kr., oversatt av Svein Jarvoll,
fra Janss & Refsums bok *Lyrikkens liv*, 2002

Populærmusikalsk talt og i fysisk forstand kommer rappen først og fremst fra amerikanske storbyers svarte fattigkvarter, med tilskudd av hvite, som Eminem. I norsk populærmusikk finner vi en mildere forform med like mye vekt på ordflom og ordflyt hos f.eks. Odd Børretzen, bl.a. i ”Degos Calypso (den 17. mai)”, fra 1974, eller så seint som på hans ”Snill”, fra 2002. Påtagelig nok nevner begge disse to Børretzen-tekstene Alf Prøysens navn.

Hva er rockepoesi?

Vi kan umiddelbart si at sanglyrikken er diametralt forskjellig fra boklyrikken i dette at det endelige verket (musikalsk og verbal helhet) søker øret og ikke øyet, at det består av andre kunstgrep/ kommunikasjonsgrep i tillegg til de skriftlige, som musikalsk instrumentering, stemmens variabler som tone, intonasjon og intensitet, og endelig – i konsertsammenheng – også av performance-kvaliteter, gestikk og fysisk karakter under fremførelsen. Av norske boklyrikere er det få som har tatt i bruk disse andre kunstgrepene på en slik omfattende måte som Jan Erik Vold.

Vi kan si: Boklyrikken søker øyet og den kommer fra øyet. Utformet som den er av forfatterens øye på sin egen skrift, kan vi godt si at den er tuftet på en visuell retorikk og en skriftlig tankeform/tanke-teknologi. Sanglyrikken søker øret og kommer fra øret, men delvis også fra øyet. Utformet som den er av forfatterens øre til en foreliggende eller tenkt låt (om ikke teksten skrives uavhengig av musikken, noe som gjør den mer beslektet med boklyrikken), kan vi si at sanglyrikken oftest er tuftet på en musikalsk retorikk og en lydlig tankeform. Både boklyrikken og sanglyrikken er avhengig av rytme, men hvor det i boklyrikken er snakk om en skriftlig og bokstavelig rytme tilpasset lesningen, er det i sanglyrikken snakk om en fysisk og klanglig rytme mest tilpasset lytting.

Det er likevel viktigst i mine øyne å vurdere sanglyrikken som litteratur for seg, men den må også vurderes som en del av en musikalsk helhet. Vi har derfor to lyrikkbegrep som sameksisterer, og dermed også to målestokker som lever side om side:

- Sanglyrikken er samtidslyrikk er litteratur. Kritisk talt er all litteratur dårlig og triviell til det motsatte er bevist.
- Sanglyrikken er lydlig litteratur. Kritisk talt er all lydlig litteratur dårlig og triviell dersom ikke litteraturen og musikken går opp i en eller annen form for syntese.

En tredje lese måte kan fortsatt etterlyses, hvor litterær og musikalsk retorikk i større grad sammen arbeider fram sanglyrikkens kvaliteter. Ja, vi kan vel

Degos calypso (den 17. mai)

Av Odd Børretzen, med Odd Børretzen, 1974

kom til Norge med danskebåten
er så gla at jeg er på gråten
sang en sang mens jeg gikk i land på kai
en degos calypso den søttende mai

treffe denne mannen på gata – er du svensk din svenske?
sier han. Nei, sier jeg. Jeg er ikke Sverige – snakk ordentlig
din svenske sier han. Du må inte tru at vi har glømt at ni svek oss under
krigen, din svenskejævel, sier han. Trur du at eidsvollmennene og
Christian Michelsen og sjøfolka våre og Alf Prøysen kjempa og vant
under krigen for at det skulle komme en masse svensker og degoser og
snakke svensk og sette svarte onger på døtrene våre midt på søttende
mai og all ting du er vel kommunist også din sigøyner du snakker som
en apekatt din nazist

kjøpte en hybel på ole vigs gate
gammel dame så glad å snakkeprate
pena briller som hang i snor
pena damen så lik madre mia

dette er et ordentlig hjem og vi vil ikke ha en masse damer og muhamedanere omkring på rommene, det må du være klar over, vi vil ikke ha noe slags bordell her, vet De, fordi om vi tar Dem inn i huset og alle må være ute før klokken åtte om måringene
vi kan ikke ha en masse utlendinger rekende i trappeoppgangene når folk skal ned for å hente Aftenposten det forstår De sikkert men du kan være så snild ikke puste hvitløk som setter seg fast i gardinene og ikke er til å få av i skyllevannet og røking på rommet må du ikke vi er vant til at folk rer sengene ordentlig opp før de går på måringene vi vil ikke ha noe grisehus
her vet – det skapet må du være så snild å la stå i fred for der henger min manns gardeuniformer – et sted må de jo henge – like barn leker best, sa min mann alltid (min mann var leder for KFUMS sangkor i alle år uten betaling og hva hadde han igjen for det? kritikk og ergrelser) vann kan De hente i vasken på toalettet bruk kjøkkentrappen

vi har i dette landet alltid tatt imot fremmede med åpne armer men hvis de ulykkelige og lidende grupper tror at man i Norge kan livnære seg med betling, nasking, blikkarbeid og småtjenester da tar han feil, sørgelig feil
Vi tar gjerne imot ulykkelige fremmede men da venter vi at de skal oppføre seg som skikkelige nordmenn som er villige til å ta fast arbeid og bopel ikke er redde for å ta et tak.
Sigøynere tar vi gjerne imot bare de slutter med å være Sigøynere.

Jeg har ingenting mot muslimer, bare de blir kristne først.
Disse pakkisene? skal jeg si deg å du sku gjøre med dissa Pakkisene? Ta alle dissa pakkisene opp i en gammel båt og kjøp den ut til Ferder eller der og låkk opp bannventilane. Sånn som det blir nå? Du kan gå opp Universitetsgata eller bortover der og du tru at du er i Costa Rica eller innover der

pengen harem til glørete klær og henge rundt kafeane det har dem råd til. Det er snart ikke plass til en nordmann der.

Jeg har ingenting imot folk av fremmede raser, naturligvis, men det er klart at de trives best blant sine egne.

Jeg har ikke vært på en kafe siden frigjøringa.
Nei. Ta dem opp i en gammel båt og kjøp ut til Ferder eller der og låkk opp bannventilane før dem får solgt denne benzadrinen og heroinen og bangladeshen eller hva det er de har med seg, de kke det ...

er så gla jeg er her i Norden
det demokratiske sted på Jorden
alle like som mai og dai og jai
en degos calypso den søttende mai.

Ambassadeghetto

Av L. Finborud, S. Holvik og H. Fjærtøft, med Uro, 2001

Når kastanjene brunes i Bygdøy Allé humhumhum
Da står blodbøka blodrød med bad like ved humhumhum

Jeg ble født i ambassadesoweton, ey yo skillebekk
kjent for international connects som knut vollebekk.
Simpsons kom på plate, rom fullt av Maradona-plakater
så man utlendinger var det antagligvis diplomater.
Safe framtid i møte, eneste frykten 'BCG' støtet
husker de forbød 'Garbage pail kids' på foreldremøte.
'Toilet Tony', 'Fat Freddy'-livet var smågodt og segaspill
hormoner kom, og vi jagde chicsa rundt som Benny Hill.
Vi gikk fra Bygdøy til Frigg, DBS fikk tjueførste giret,
hadde en fresh hockey og pigg – rett ut av Rocky fire.
Majorstuatrappe ble Compton – Menace gjorde de ikke bedre,
noen fattige andre kommende leger og skipsredere.
Var det fest var det bråk– beatdowns på Huk kom seinere,
og mer niseks ble konsumert enn hos russiske arbeidere.
Åra gikk Carlern ble sugd, Lasarus fikk sin første dame
Ambassadeghetto'n min lille egen sourceklame.

Ambassade, ambassadeghetto
Ambassade, ambassadeghetto

Bare seks på Bmx i Skillebekk sine gater
ekte tinnsoldater, kyss var sex, robbet kroneautomater
syklet til Trine kiosken, snopen var dopen
snek alltid på Jar trikken, men for ung til å betale boten.

Skillebekk er roten holdt tett med Ruseløkka crew
selv om fem av syv ble sendt på barnehjem og Sollerud.
Drakk glass-cola, tikroneseddel under madrassen
husker Vestbanen var åpen motorvei over Rådhusplassen.
Fikk spenn i kassen da jeg pantet flasker for Fyllik-Pelle
Public Enemy i nittito vi dro å bomrusha hotellet.
Spilte basket på ankern med Flava flav, Marky mark
drakk hip-hop bart, satt med gettobalster i skarpsno park.
Gikk fra 'dj cat show' til 'National rapshow'
fra 'He-man' til 'Method man' fra fettstifter til can.
Første jam første bost første rap første quick
var ute å bomba mens du var på derrick sin pikk.
Jumpet Jar linja jumpet gjerder på Fillipstad
nattbad på Frognerbadet da var da nå er nå
funken er rå Ambassadeghetto nok respekt
i mine ansiktstrekk min slekt skal hete Von Skillebekk.

Ambassade, ambassadeghetto
Ambassade, ambassadeghetto

Skillebekk til Briskeby – sjekk aveny for aveny
sprader i gater fra Lille Lord Herman og bly.
Tiden er ny, mcdonalds istedenfor antikvariater
men poeten knytter neven på frogners barrikader.
Husker gamle dager hjertet må smelte
Frigg spilte hjemme på bislett nå på grus på Tørtebærfeltet
Jan Erik Vold hadde briskeby blues
der Welhaven statuen ser Camilla Colletts vei i evig kjærlighetsrus.
Tiden har gått amok brått
noen fiksa det ikke Dag Frøland farga skjegget sitt blått
tjener smått bor i slott men med lån som det var slått
kidsa går fra tott til pot vi gikk i smug for smågodt.
A-m-b assadeghetto mc
avlet av samme sted, som legendeponier på eterne
arvet dikterånds-hemmlighetene
glem times square og champs elysse
eneste stedet jeg er nede med er bygdøy alle

Og spør hvem har malt trikken svart
Og blodbøka vaia i vind
Og når fienden igjen hadde slokna

egentlig etterlyse kritikk og lesemåter overhodet, av sanglyrikken.

Det må likevel være klart at det finnes flere yngre både kritikere, forfattere og litteraturvitere som arbeider seriøst med sanglyrikken. Christian Janss og Christian Refsum påpeker i *Lyrikkens liv* (2002), hvor hele to kapitler vies til «Sangbar lyrikk» og «Lyrikk og populærkultur», nettopp dette at den visuelle boklyrikken og den hørbare sanglyrikken splittes på 1900-tallet, og plutselig tar til å bevege seg i to adskilte kretsløp, som det bare er få lekkasjer mellom. Noe de beklager. Et åpenbart motiv for å synliggjøre sanglyrikken og rockepoesien er å få disse kretsløpene om ikke til å kolliderer, så i hvert fall til å ha noen felles holdeplasser.

Innenfor sanglyrikken kan man dele inn i en uendelig rekke av mulige undersjangere. I sanglyrikken møter vi de fleste former for kunstneriske strategier; realistiske, romantiske som modernistiske; satire, ironi, parole, identifikasjon, fremmedgjøring, pastisj, idyllisering, språkkritikk, osv. Samtidig er det nok slik at virkelighetseffektene er oftere brukt som grep her enn i boklyrikken. I "Bomba eller mat" (1985), av Angor Wat, er det bevisste fraværet av kunstgrep til fordel for det enkle budskapet slående, mens det omvendt oppstår en fremmedgjøringseffekt ved tekstens forhold til den musikalske retorikken, som er betraktelig mer aggressiv. Som sang og performance får teksten en tredje parabel å forhold seg til, som vil kunne sende teksten i andre retninger igjen.

Alt etter hvilken av de nevnte målestokkene man velger å vurdere sanglyrikken etter, som litterær eller musikalsk retorikk, så får man et forskjellig utvalg. Samtidig er det sannsynlig at der hvor det jobbes med teksten der jobbes det også med de andre elementene, nettopp for at helheten skal fungere.

Selv er jeg uansett ikke for opptatt av å navnslette korrekt undersjanger eller bedrive akademisk korrekt bokhold over den norske sanglyrikken. Det er viktigere å finne ut hva som er dens kvaliteter, som eventuelt ikke finnes andre steder. Hvilke tema tas opp, med hvilke motiv? Og med hvilke estetiske og kulturelle virkninger?

Jeg er dog glad i Johnny Cash sin utlegning

av relevansen av ”fengselssanger”, som han jo har gjort en del udødelige av. Han mente at fengselssanger hadde allmenn appell og universelle kvaliteter, fordi alle mennesker gikk rundt med sine lenker, sin mangel på frihet, sin følelse av å komme til kort i forhold til omgivelsene. Det er jo en usedvanlig grei begrunnelse for sjangervalg.

Hva er sanglyrikkens posisjon i dagens Norge?

Først to litteraturhistoriske eksempel: I Ivar Havneviks *Dikt i Norge. Lyrikkhistorie 200-2000*, som kom på Pax Forlag i 2002, blir Alf Prøysen viet ett avsnitt, hvor Prøysens diktproduksjon plasseres utenfor lyrikkens felt, og hvor Prøysen beskrives som litteraturhistorisk nevneverdig først og fremst som prosaforfatter. Havnevik valgte bort sanglyrikken, som altså er samtidslyrikkEN, målt etter faktisk utbredelse. Dermed valgte Havnevik bort muligheten til å aktualisere lyrikken, ikke minst overfor ungdom.

Øystein Rotttem skrev på slutten av 1990-tallet etterkrigstidens norske litteraturhistorie i tre store bind. Alf Prøysen tilkjennes to sider i det andre bindet, *Inn i medietidsalderen 1965-80. Barne- og ungdomslitteraturen*. Hans diktproduksjon nevnes i en bisetning når Rotttem skal beskrive Prøysens evne til «å sjå ting nedafrå» i sine barnebøker.

Det tydeligste tegnet på at populærmusikken som sådan endelig skal bli tatt på alvor, også i Norge, er imidlertid interessen fra et bredere felt av kulturinstitusjoner. Norsk kulturråd har lagt fram en forskningsrapport – *Populærmusikken i kulturpolitikken* – hvor det signaliseres en fremtidig kulturpolitisk satsing på populærmusikken. Her har Leif Johan Larsen skrevet følgende om ”Populærmusikkens tekster”:

Populærmusikkens tekster er kategorialt forskjellige fra skjønnlitteraturens tekster. De utgjør en kulturell ytringsform som verken er bedre eller dårligere enn skjønnlitteraturen – bare annerledes [...] De moderne erfaringene man uttrykker gjennom populærmusikken, kan ikke uttrykkes på andre måter. [...] Institusjonen populærmusikk, med sine mange underinstitusjoner knyttet til de forskjellige sjangrene, er forholdsviss ung, i dobbel forstand. Normsystemet er labilt, og bare i liten grad er det etablert en kanon. [...] Institusjonaliseringen er i ferd med å åpne for en aksept for at også populærmusikken kan være kunst.

Videre er arbeidet med et eget Institutt for Norsk Populærmusikk kommet langt, og ser ut til å kunne realiseres innen få år. Ved Høgskolen i Agder ble det

Fredrikstad

Av S. A. Neple, P. O. H. Mydske og M. Røberg, med Pen Jakke, 2000

Hvor er det du er fra? Fredrikstad!
Hvor er det du representerer? Fredrikstad!
Hvor er det du er på poenget? Fredrikstad!
Hvor er det du holder det nede? Fredrikstad!

Flyttet hit da jeg var fire. Hadde bodd i hele Østen. Men det var den høsten. Vi slo oss ned. Skulle bli en MC. I sentrum av Fredrikstad hvor jeg bodde i ti år. Hver sommer, høst, vinter og vår. Vokste fra en snørrunge. Til 21 somre. Møtte Skrangle gjennom andre folk vi hang med. Lang historie. Gjør den kort. Første møte med Hip Hop. Jakkene tok oss under sine vinger. Nå rim vi sammen svinger. Og bånd binder. Med MC'er fra hele verden. Pen Jakke Hip Hop-nerden. Takk til de som har vært med på rimeferden. Så respekt til alle sammen. Østens undergrunn. Smaker bedre enn alt smågodt på Svinesund. Med basketball på Seiersten. Og sommerbad i Dammene. Naken. Hakke badebukse. For glemte å ta den med. Jeg elsker byen jeg er fra. Det er der jeg har min sjel. Er jeg andre steder føler jeg meg halv. Her er jeg hel.

Hvor er det du er fra? Fredrikstad!
Hvor er det du representerer? Fredrikstad!
Hvor er det du er på poenget? Fredrikstad!
Hvor er det du holder det nede? Fredrikstad!

Jeg begynte å prate på mitt språk. Sammen med Ubåt. På Apenes i gammel kåk. Vi forsket dypt. Oversatte uttrykk. Fra engelsk til norsk. Skranglebenet måtte trene. Ville flyte som en torsk. Det er nokså lenge siden. Det var den tiden. Da Jakke ble til Pen. På Radio 1. Vi skjønte hvor vi var fra. Det var verken NY eller LA. Men plankebyen Fredrikstad. Vi sa bygg opp Hip Hop i plankebyen. På St.Croix. Stormester Lyn har holdt Graffitikurs. Fred ut til Snublende Bevegelser i riktig kurs. Dj PJ fra det gamle A-laget. Exem, Code Rock og Spade. Denne går til Fredrikstad. Her er vi fra. Det er her vi bor. Har alltid bodd. Den ække stor. Men det ække størrelsen som teller. Her er det følelsen som gjelder.

Hvor er det du er fra? Fredrikstad!
Hvor er det du representerer? Fredrikstad!
Hvor er det du er på poenget? Fredrikstad!
Hvor er det du holder det nede? Fredrikstad!

Jeg forstår. Når jeg går. Når jeg står. At du klår. På den samme i år som sist år. Det er slik det går. Fredrikstad rår over hjernen. Tar en liten tår for å slukke tørsten. Nede i Østen. Pass din søster. Mange løster. Fra Apenes. Snuten noster deg opp. Din gjengsterkropp. Du får nok. Stikker til Kråkerøy. Har det bare Kråkegøy. Masse støy. Stikk. Nikk. Alt for høy. Du må tåle en støyt. En hykler som sykler på Fredrikstadbrua. Synd han glemte lua. Nå blir det høysnua. Dagen ute i grua der. Men hva med meg? Jeg ble smittet. Vondt ned tilskrittet. Du satt og ville strikke. Tid for meg å stikke. Tid for meg å stikke.

Nattens Sønner

Av A. R. Hartberg og E. Selvig, med Klovnar i Kamp, 2001

De var en familie på fire, en mor, en datter og to sønner. Den eldste solgte bøner, rocka speed og eide gunner. Riktignok var den plombert men hadde likevel effekt, den ga respekt, skapte skrekk og jagde hverdagshelter vekk. Han begynte i det små, så ble han frekkere og frekkere. Det vakke lenger penger nok i hekkere. Så han la en plan med en kumpan og sammen stjal de en Merce. De kræsja inn i en databutikk og stakk av med stashet. Et brekk ble fort til flere, ville ha mere, gutten mista tellinga. Hvem vet hva som drev han, var det spenna eller spenninga? Hans venner var harde, hans fiende var snuten. Ja, gutten var brått blitt voksen, familien greiden seg uten. Han fikk seg fet leilighet. Å pule damer ble rutine, de tynne med silikon og masse brunkrem i trynet, som vil ha klær. Men han gav også damene sine – bank, uten å fortrekke en mine. For han var kald og hjerteløs, aldri nervøs, hard mot de harde, seriøst samvittighetsløs. Han brukte bol for å bli svær, tok sol og pleide seg selv: Han brukte avbitertang – når han krevde inn gjeld. Han sto hvis noen slo'n, han regjerte fra tronen, for han var kongen i miljøet og fornøyd med situasjonen. Men det var noe i drømmene hans om natta som plaga'n – det var en tolv år gammel spinkel, blek og blodig gutt som jaga'n.

Pass deg nå. Veit du bare ville være rå. Du ville leve uten grenser, men det er ting du ikke enser, samme hva du måtte tro så fikk det store konsekvenser. Pass deg nå, pass deg nå.

Hun hadde mange drømmer, fikk den mannen hun elsket, to sønner og en datter, i mange år var huset fylt med latter. Klokkas 5 etter arbeidet når mannen kom hjem, la han hendene rundt kona si og ga hun en klem. Sånn holdt det frem, men en dag hoppa mannen over kosen. Han stinka billig parfyme, og lukta ugler i mosen. Så han la kortene på bordet og forklarte situasjonen. Han hadde møtt en annen dame og ville skilles fra kona – hun ble sønderknust, ødelagt, desp og forbanna, men hun kjempa som en gal, for å få retten til barna. Ville holde dem samla, og gi ungene kjærlighet gi dem trygghet når de vokste opp og lære dem om ærlighet. Det ble en tøff tid med regninger og mat som skulle kjøpes, hun jobba ekstra på kveldene for å få endene til å møtes. Og ungene de vokste opp, og måtte ta til takke med, at mora aldri var der når de trengte en å snakke med. Hun skjønnte det og rømte inn i skuffelse og bitterhet, nå drakk hun – for å gjemme vekk sin dårlige samvittighet. Skremme vekk fornemmelsen av sakte å kveles i en tanke – om at alt hun hadde ofret var forgjeves.

Pass deg nå. Ingen er der til å passe på. Før du visste ordet av det, sa det søte livet hadet, det å reise seg er tøft når den du elsker går i fra deg. Pass deg nå, pass deg nå.

Det er en evig søken fra den dagen man fødes. Jeg har eldre søsken sjøl så jeg veit hvordan det føles. For tidlig skal du krøkes om du god bror skal bli. Så før lillebror i storryn vi forteller fylte ti var han sikker i sitt svar, han ville bli som broren var, stor og hard, der fant han trøsten i sin mangel av en far. Men med dårlig karakterer fikk han masse stress fra moren, så han gjorde sånn som broren og ga F i hele skolen. Dette skjedde på den tiden 501 var populært, han brøt seg inn i en sjappe og solgte det han hadde stjært. Ville fortelle sin bror, han var så stolt og ville skryte, men broren lo bare rått av ham og kalte han en pyse. «Jeg skal nok bevisse, at jeg kan tørre, at jeg duger». Men broren sa; «du tør ikke en dritt du bare ljuger». Jeg lover deg en storebror som håner deg er værre en du aner, så nå lå han på sitt rom og lagde planer. Snøen kom den natten gutten tok affære, han sneik seg ut på balkongen, og klatra fort ned fra fjerde. Hva han hadde i giære? Han gikk bort til en kjerre, fikk opp låsen, kobla motoren, og fikk start på den desverre. Hundre og tjue, hundre og tredve, plutselig gære altfor fort. Så kommer et smell, det eksploderer i sort. Snøen faller og faller som for å si at alt er slutt. I vraket ligger liket av en 12 år gammel gutt.

Hvil deg nå, du var den som ingen passet på. Du ville alle skulle se deg, men nå hviler du i fred. Jeg vet at englene skal passe på så ingenting skal skje deg. Hvil deg nå, hvil deg nå.

Slipsteinsvæilsen

Av Alf Prøysen, med Alf Craner, 1970

Nå duve det blommer med raudlette kinn,
enga står sammars-kledt,
raudkløver'n bøye seg,
prestkragen tøy seg,
brureslørgraset står tett.
Æillting er kvellsro og kvile og fred,
og blomma veit itno om det som skal skje...

Men slipsteinsvæilsen går og går,
og nå er det je som dræg sveiva i år.
Slipsteinsvæilsen går og går.
Å, blommer i enga, je veit å de får!
Når ljæen blir kvass nok og brynet blir med,
så kjæm dom i mårå og meie dekk ned,
så tona som du høre i kvellsro og fred...
...Det er slipsteinsvæilsen som går...og går...og går.

Je sjøl var en bomme så raudlett og gla,
enga sto sammars-kledt,
ormgraset smøyde seg,
villrosa føyde seg,
brureslørgraset sto tett.
Men blommer og jinter dom blømme så vilt,
og drømme om brølløp og æillt som er gildt...

Men slipsteinsvæilsen går og går,
og nå er det je som dræg sveiva i år.
Slipsteinsvæilsen går og går.
Å, blommer, å jinter, je veit å de får!
Når ljæen blir kvass nok og brynet blir med,
så kjæm dom i mårå og meie dekk ned,
så tona som du høre i kvellsro og fred...
...Det er slipsteinsvæilsen som går...og går...og går.

nylig godkjent et eget masterstudium i rock og rytmisk musikk, med Norges første professorat i rytmisk musikk. I løpet av 2004 kommer NRK-fjernsynet med en storsatsing om norsk rockhistorie. Og Jan Eggums *Norsk Popleksikon* er visstnok stadig på vei. *samtidslyrikkEN – fra Almuens Opera til Gatas Parlament* kan ses på som et bidrag til at litteraturen i populærmusikken ikke glemmes når populærmusikken nå ser ut til å kunne etablere seg med institusjonelle og forskningsmessige ressurser.

Grunnskolen og videregående skole er selvsagt de aller viktigste institusjonene for så vel poesien som sanglyrikkens fremtid. Her må læreren stadig være på jakt etter nye måter å formidle stoffet på som aktualiserer poesien som sådan gjennom sanglyriken, man bør til og med ha større mål. Det er blitt sagt: "Å lære norsk er å lære å tenke. Å lære en person å tenke er like vanskelig som å helbrede en sinn syk ... et allmenndannet og norskkyndig menneske

må ligge i daglig trening og likevel bli dum som ti språkregler og ond som en middels dagsrevy.”

Sanglyrikken bør på sitt beste kunne være verktøy for den norsklæreren som ønsker å lære elevene å tenke, med og uten pathos og med erkjent ethos om ord og ting som angår vår samtid.

KONTAKTPERSON

Kunne du tenke deg å være kontaktperson for LNU?

LNU søker kontaktpersoner som kan spre informasjon om LNU og nye publikasjoner i LNU's skriftserie.

Er du interessert, så ta kontakt med

stian.hjertas@fagbokforlaget.no

for å få tilsendt brosjyrer og annet aktuelt materiell.

Noter

1) Gilletts bok innledes av et "påvirkningstre" som navsetter rockens mest innflytelsesrike artister i perioden. Et norsk rocketre fins ikke, selv om Willy Bakken har lagd en rekke bandtre. Et slikt rocketre kunne ha startet f.eks. i 1958, da den, ifølge samme Willy B., første norske rockeplate kom ut, nemlig *Rocke-Pelle*, med Sigurd Jansen and his rockin' five. Alternativt med Asa Krogtofts "Utopia", fra 1969. Eller bedre, et slikt tre kunne blomstret i den musiske jorda fra de sanglyriske forformene, eventuelt fra 1946, da Prøysen debutterer.

JAN INGE REILSTAD er utdannet litteraturviter. Han har de siste årene arbeidet som litteraturkritiker, fagforfatter og redaktør for nettmagasinet Localmotives. For tiden arbeider han med en bok om skulpturverket Broken Column, av Antony Gormley. Bosatt i Sandnes.

Jeg ønsker å bli medlem av Landslaget for norskundervisning (LNU) f.o.m. førstkommande nummer. Som LNU-medlem får jeg *Norsklæreren* fem ganger i året, og blir medlem i Norsk bokklubben.

Medlemsskap

☐	Privat	kr 300
☐	Institusjon	kr 600
☐	Student	kr 150

navn: _____

(skole): _____

adresse: _____
_____

postnr /sted: _____

Svarfax 55 38 88 01 eller send e-post med opplysninger til abonnement@fagbokforlaget.no